

Виклад основного матеріалу. Поспішний погляд на адміністративно-деліктне право та суспільні відносини, що воно регулює, не викликають ніяких запитань, адже ключовими поняттями, навколо яких будуватиметься адміністративно-деліктне право, це «адміністративний проступок», «адміністративне стягнення» та «адміністративна відповідальність».

Разом з тим, більш поглиблений аналіз адміністративно-деліктного правового регулювання суспільних відносин показує, що:

по-перше, зміст предмету адміністративно-деліктного правового регулювання тісно пов'язаний з визначенням та конкретизацією предмету адміністративного права України. Останні п'ятнадцять років це одна із ключових проблем теорії адміністративного права, яка вирішена сьогодні лише частково. Наприклад, А. П. Шергін, намагаючись розмежувати між собою норми адміністративного права та норми адміністративно-деліктного права, стверджує, що формування сучасного адміністративно-деліктного права передбачає взаємодію з інститутами адміністративного права, перш за все такими, як статус органів виконавчої влади, їх система, компетенція. Відомо, що більшу частину суб'єктів адміністративної юрисдикції складають органи виконавчої влади та їх посадові особи. Загальний статус і систему цих суб'єктів визначають норми адміністративного права, адміністративно-деліктне ж право формує їх спеціальний статус як суб'єктів, які уповноважені розглядати і вирішувати справи про адміністративні правопорушення. Такий зв'язок чітко простежується при реформуванні системи органів виконавчої влади. Реорганізація, ліквідація чи створення нового органу виконавчої влади, зміна його компетенції, як правило, тягне за собою внесення відповідних змін до законодавства про адміністративну відповідальність [2, с. 180]. Отже існує нагальна необхідність визначення загальних рис, які притаманні адміністративно-деліктним відносинам як виду адміністративних відносин, і, в той же час, потреба в розкритті особливостей адміністративно-деліктних відносин, завдяки яким вони об'єднуються в однорідну групу, що входить в предмет правового регулювання одного із інститутів адміністративного права;

по-друге, на низькому теоретичному рівні сьогодні розроблена концепція адміністративних санкцій, а тому відсутнє загальне уявлення про місце адміністративних стягнень в системі адміністративних санкцій. І це при тому, що наполегливо і детально за роки незалежності України розроблялися системні уявлення про адміністративний примус. В цьому сенсі можна згадати праці відомих адміністративістів України (Т. О. Коломоєць, А. Т. Комзюк) [3; 4] та інших науковців, які присвятили свої комплексні наукові роботи проблемам адміністративного примусу (А. В. Гайдук, Ю. Я. Кінаш, І. В. Мельник, В. О. Продаєвич, О. Р. Трещова, Т. М. Філоненко) [5; 6; 7; 8; 9; 10; 11]. Але в цих працях аналіз адміністративних санкцій зводився лише:

- до виділення критеріїв розмежування санкції та інших заходів примусу (А. В. Гайдук, Т. О. Коломоєць, В. О. Продаєвич, О. Р. Трещова);
- до характеристики адміністративних стягнень як санкцій, які передбачені чинним адміністративно-деліктним законодавством (Ю. Я. Кінаш, А. Т. Комзюк);
- до характеристики заходів адміністративного примусу без використання і залучення у дослідженнях понять «санкція» та «адміністративна санкція» (А. О. Виприцький, І. В. Мельник);
- до ототожнення заходів адміністративного примусу та адміністративних санкцій (Т. М. Філоненко).

Тобто системного комплексного уявлення про зміст адміністративної санкції та систему адміністративних санкцій так і не було запропоновано в науково-дослідних працях та юридичній літературі України. А тому існує нагальна необхідність визначення кола суспільних відносин, які входять в предмет адміністративно-деліктного регулювання, та їх відмежування від інших суспільних відносин, пов'язаних із застосуванням заходів адміністративного примусу та адміністративних санкцій. Наприклад, проблемним є визначення правової природи суспільних відносин, які виникають у зв'язку із застосуванням такого заходу адміністративного примусу як доставлення порушника (ст. 259 КУпАП). Ці відносини є виключно адміністративно-правовими, тобто такими, що не мають відношення

до адміністративно-деліктного права, чи, все ж таки, входять в предмет адміністративно-деліктного права? Подібні проблемні питання виникають з приводу багатьох суспільних відносин, які пов'язані із застосуванням заходів адміністративного примусу та адміністративних санкцій в межах провадження у справах про адміністративні правопорушення (заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх, – ст. 24-1 КУпАП, покладення на правопорушника обов'язку відшкодувати заподіяну майнову шкоду – ст. 40 КУпАП, та ін.);

по-третє, в науковій літературі є тенденції щодо трансформації уявлень про адміністративний проступок як підставу адміністративної відповідальності та про саму адміністративну відповідальність. Пояснюється це тим, що і на теоретичному, і на законодавчому рівні не вирішені наступні питання: 1) чи існує адміністративна відповідальність юридичних осіб?; 2) якщо підставою притягнення до адміністративної відповідальності фізичної особи є вчинення адміністративного проступку, то що тоді є підставою для притягнення юридичної особи до адміністративної відповідальності?; 3) чи слід у майбутньому обмежити підстави адміністративної відповідальності виключно порушеннями норм адміністративного права, адже сьогодні адміністративна відповідальність накладається і за порушення норм цивільного, трудового та інших галузей права?; 4) чи можна до заходів адміністративної відповідальності віднести заходи виховного характеру, які застосовуються до неповнолітніх, а також санкції, які накладає адміністративний суд в результаті розгляду публічного спору? Тобто традиційні уявлення про адміністративний проступок і адміністративну відповідальність, які до нас прийшли з радянського адміністративного права, сьогодні потребують переосмислення у зв'язку з виникненням нових форм реагування держави на діяння, що порушують вимоги чинного адміністративного та інших галузей законодавства. Зрозуміло, що уявлення про предмет адміністративно-деліктного права залежить від чітких відповідей на поставлені питання. У зв'язку з цим, ми можемо лише зафіксувати сучасний стан адміністративно-деліктного правового регулювання, розкрити перспективи розвитку адміністративно-деліктного права, які представлені у законопроектах та науковій літературі, а також запропонувати своє бачення ідеального адміністративно-деліктного правового регулювання;

по-четверте, потребують свого уточнення і суспільні відносини, які регулюються процесуальними нормами адміністративно-деліктного права. Наприклад, А. П. Шергін у своїх працях піднімає питання щодо належності до адміністративно-деліктного права усіх норм, які містяться у його джерелах. Його висновок – не всі, а лише їх частка. На його думку, у процесі боротьби з адміністративними правопорушеннями розвивається і припиняється значна кількість різноманітних правовідносин. Ця розмаїтість визначається «довжиною» охоронного варіанта правового регулювання, диктується самою логікою адміністративно-юрисдикційного процесу і залежить від багатьох факторів (стадія процесу, суб'єкти відносин, об'єкт останнього, юридичний факт, з яким зв'язується виникнення відносин та ін.). Достатньо порівняти відносини, що виникають з приводу адміністративного затримання, накладення адміністративного стягнення, оскарження постанови юрисдикційного органу, щоб помітити складний структурний склад відносин [12, с. 57]. Тобто у межах адміністративно-деліктних відносин важливо визначити не тільки групи матеріальних відносин, на які в основному звертається увага в науковій літературі, а й виділити групи процесуальних відносин, що складають предмет адміністративно-деліктного регулювання. Розкривати таку складну проблему, на нашу думку, недоречно лише однією фразою, що «процесуальні адміністративно-деліктні відносини це відносини, які складаються під час реалізації передбаченого чинним законодавством порядку притягнення осіб до адміністративної відповідальності». Потрібна їх конкретизація та докладний опис.

Обґрунтовується це тим, що в межах провадження у справах про адміністративні правопорушення виникає багато правовідносин, які не завжди із впевненістю можна віднести до адміністративно-деліктних відносин. А традиційні визначення предмету адміністративно-деліктного права, як, наприклад, це зробив А. П. Шергін, дають лише загальне уявлення про адміністративно-деліктні відносини, де не береться до уваги специфіка та окремі нюанси. Так, А. П. Шергін стверджує, що предметом адміністративно-деліктного права є відносини, в рамках яких реалізується адміністративна відповідальність [2, с. 177].

В попередніх положеннях вже зверталась увага на те, що в науці адміністративного права відсутня чітка увага: про місце адміністративних стягнень в системі адміністративних санкцій; про місце адміністративної відповідальності в системі заходів юридичної відповідальності, яка передбачена чинним адміністративним законодавством; про підстави адміністративної відповідальності, особливо, коли мова йде про відповідальність юридичних осіб; про місце заходів процесуального забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення у загальній системі заходів адміністративного примусу, тощо. Тому не вдаючись до аналізу думок науковців, представлених в спеціальній літературі, та положень чинного і перспективного адміністративно-деліктного законодавства, хочемо запропонувати наступну розгорнуту систему суспільних відносин, які входять в предмет сучасного адміністративно-деліктного права.

Висновки. Враховуючи особливості правового регулювання кримінального і кримінального процесуального права, цивільного та цивільного процесуального права, де предмет правового регулювання матеріальних відносин чітко відмежований від предмету правового регулювання процесуальних відносин, вважаємо за необхідне таке розмежування суспільних відносин зробити і в межах предмету адміністративно-деліктного права.

В предметі адміністративно-деліктного права необхідно виділяти наступні матеріальні суспільні відносини:

1) які виникають у зв'язку із встановленням підстав адміністративної відповідальності (ст.ст. 9, 10, 11 та статті Особливої частини КУпАП);

2) які виникають у зв'язку із визначенням видів адміністративних стягнень та виконанням додаткових умов їх застосування. Тобто мова йде не про процесуальний порядок застосування адміністративних стягнень, а про додаткові умови, які висуває законодавець і які слід враховувати при застосуванні матеріальних адміністративно-деліктних норм щодо конкретного адміністративного стягнення. Наприклад, ст. 31 КУпАП висуває наступні додаткові умови: а) виправні роботи застосовуються на строк до двох місяців; б) виправні роботи відбуваються за місцем постійної роботи особи, яка вчинила адміністративне правопорушення; в) негативний наслідок виправних робіт для правопорушника полягає у відрахуванні до двадцяти процентів його заробітку в доход держави; г) виправні роботи можуть бути призначені тільки районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судом (суддею);

3) які виникають у зв'язку із визначенням статусу суб'єкта адміністративної відповідальності. Особливості правового статусу суб'єкта адміністративної відповідальності містяться в матеріальній частині КУпАП (ст.ст. 12, 13, 14, 14-1, 15, 16 ті інші статті КУпАП). Наприклад, ст. 12 КУпАП закріплює, що адміністративній відповідальності підлягають особи, які досягли на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку;

4) які виникають у зв'язку із застосуванням обставин, що виключають адміністративну відповідальність (ст.ст. 17, 18, 19, 20 КУпАП). Наприклад, ст. 20 КУпАП закріплює, що не підлягає адміністративній відповідальності особа, яка під час вчинення протиправної дії чи бездіяльності була в стані неосудності, тобто не могла усвідомлювати свої дії або керувати ними внаслідок хронічної душевної хвороби, тимчасового розладу душевної діяльності, слабоумства чи іншого хворобливого стану;

5) які виникають у зв'язку із звільненням особи від адміністративної відповідальності та застосуванням до неї інших заходів державного примусу чи заходів морального впливу (ч. 1 ст. 15, ст.ст. 21, 22 КУпАП). Наприклад, ч. 1 ст. 15 КУпАП закріплює, що військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів, а також особи рядового і начальницького складів Державної кримінально-виконавчої служби України, служби цивільного захисту і Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, поліцейські несуть відповідальність за адміністративні правопорушення за дисциплінарними статутами. Тобто передбачається можливість накладення дисциплінарних стягнень на фізичних осіб за вчинення адміністративних правопорушень;

6) які виникають у зв'язку із призначенням заходів впливу, що застосовуються до неповнолітніх, та пов'язані з виконанням додаткових умов їх застосування (ст. 24-1 КУпАП);

7) які виникають у зв'язку із накладенням на особу додаткових зобов'язань, наприклад, направлення на проходження програми для особи, яка вчинила домашнє насильство чи насильство за ознакою статі (ст. 39-1 КУпАП) чи накладення обов'язку відшкодувати майнову шкоду, заподіяну правопорушником в результаті вчинення адміністративного проступку (ст. 40 КУпАП);

8) які виникають у зв'язку із дотриманням загальних правил накладення адміністративних стягнень, наприклад, щодо врахування при накладенні стягнення характеру вчиненого правопорушення, особи порушника, ступеня його вини, його майнового стану, обставини, що пом'якшують чи обтяжують відповідальність та ін. (ст. ст. 33-39 КУпАП);

9) які виникають у зв'язку із встановленням підстав відповідальності юридичних осіб за нормами адміністративного законодавства, а також у зв'язку із дотриманням загальних правил накладення санкцій до юридичних осіб. Наприклад, ч. 2 ст. 21 Закону України «Про виключну (морську) економічну зону України» закріплює, що юридичні особи за порушення законодавства про виключну (морську) економічну зону України несуть відповідальність, встановлену статтями 22-26 цього Закону, а саме, за незаконну промислову діяльність, за порушення правил безпечної експлуатації споруд, за незаконну експлуатацію природних ресурсів, за незаконне ведення морських наукових досліджень та за забруднення морського середовища [13].

В предметі адміністративно-деліктного права необхідно виділяти наступні процесуальні суспільні відносини:

1) які виникають у зв'язку із порушенням справи про адміністративне правопорушення (ст. 254-258 КУпАП);

2) які виникають у зв'язку із застосуванням заходів процесуально-забезпечувального характеру (ст.ст. 259-267 КУпАП і ч. 2 ст. 268 КУпАП);

3) які виникають у зв'язку із розглядом справи органами адміністративної юрисдикції та їх посадовими особами (Глави 17, 22 і 23 КУпАП);

4) які виникають у зв'язку із визначенням процесуального статусу учасників провадження у справах про адміністративні правопорушення (Глава 21 КУпАП);

5) які виникають у зв'язку із переглядом постанови по справі (Глави 24 і 24-1 КУпАП);

6) які виникають у зв'язку із виконанням постанови про накладення адміністративного стягнення (Глави 25 – 33 КУпАП).

Запропонований вище перелік суспільних відносин, по-перше, деталізує предмет адміністративно-деліктного права, по-друге, допомагає визначитись з ознаками, які об'єднують та відрізняють адміністративні і адміністративно-деліктні відносини, по-третє, розкриває функціональне призначення адміністративно-деліктного права як в системі права України в цілому, так і в системі адміністративного права, зокрема.

Список літератури

- 1 Орлова В. О. Управлінські процедури в діяльності виробничих організацій (адміністративно-правовий аспект) [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / В. О. Орлова ; Запорізький національний університет. – Запоріжжя, 2013. – 197 с.
- 2 Шергин А. П. Размышления об административно-деликтном праве [Текст] / А. П. Шергин // Актуальные проблемы российского права. – 2017. – № 5 (78) – С. 175-182.
- 3 Коломоєць Т. О. Адміністративний примус у публічному праві України [Текст] : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07 – теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / Т. О. Коломоєць ; Національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2005. – 456 с.
- 4 Комзюк А. Т. Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції в Україні [Текст] : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07 – теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право / А. Т. Комзюк ; Національний університет внутрішніх справ, Україна. – Харків, 2002. – 408 с.
- 5 Гайдук А. В. Заходи адміністративного примусу у боротьбі з корупцією в Україні [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / А. В. Гайдук ; Київський національний університет внутрішніх справ. – Київ, 2006. – 211 с.
- 6 Виприцький А. О. Адміністративний примус в умовах надзвичайного стану [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / А. О. Виприцький ; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. – Дніпропетровськ, 2011. – 221 с.

7. Кінаш Ю. Я. Засоби адміністративного примусу в сфері забезпечення безпеки у вугільних шахтах [Текст] : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.07 – теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / Ю. Я. Кінаш ; Національна академія державної податкової служби України. – Ірпінь, 2003. – 200 с.
8. Мельник І. В. Застосування заходів адміністративного примусу в умовах розбудови правової держави [Текст] : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.07 – теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / І. В. Мельник ; Національна академія внутрішніх справ України. – Київ, 2004. – 154 с.
9. Продаєвич В. О. Місце адміністративної відповідальності в системі заходів адміністративного примусу [Текст] : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / В. О. Продаєвич ; Інститут законодавства Верховної Ради України. – Київ, 2007. – 200 с.
10. Трещова О. Р. Державний примус в адміністративному судочинстві України [Текст] : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / О. Р. Трещова ; Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – Харків, 2012. – 191 с.
11. Филоненко Т. М. Административно-правовое принуждение в деятельности органов прокуратуры Украины [Текст] : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право / Т. М. Филоненко ; Национальный авиационный университет. – Киев, 2013. – 192 с.
12. Шергин А. П. Проблемы административно-деликтного права [Текст] / А. П. Шергин // Государство и право. — 1994. – № 8-9. – С. 52-65.
13. Про виключну (морську) економічну зону України [Текст] : Закон України від 16.05.1995 // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 21. – Ст. 152.

Стаття надійшла 20.03.2018 р.

А. Н. Миколенко, канд. юрид. наук, доцент
 Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
 Кафедра уголовного права, уголовного процесса и криминалистики
 Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

ДИСКУССИОННЫЕ ВОПРОСЫ ПРЕДМЕТА АДМИНИСТРАТИВНО-ДЕЛИКТНОГО ПРАВА И ЕГО ФУНКЦИОНАЛЬНОЕ ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ В СИСТЕМЕ ПРАВА УКРАИНЫ

Резюме

В статье акцентируется внимание на дискуссионных вопросах теории административного права по определению предмета административно-деликтного права, раскрывается взаимосвязь предмета правового регулирования и функций административно-деликтного права, детализируются общественные отношения, которые регулирует современное административно-деликтное право.

Ключевые слова: административное право, административно-деликтное право, предмет правового регулирования, функции административно-деликтного права.

O. M. Mykolenko, Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor
 Odessa I. I. Mechnikov National University
 the Department of Criminal Law, Criminal Procedure and Criminalistics
 Frantsuzskiy Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

DISCUSSION QUESTIONS ON THE DEFINITION OF THE ADMINISTRATIVE-TORTABLE LAW AND ITS FUNCTIONAL PURPOSE IN THE SYSTEM OF THE LAW OF UKRAINE

Summary

The article focuses on the discussion issues of the theory of administrative law on the definition of the subject of administrative and tort law, discloses the relationship between the subject of legal regulation and the functions of administrative and tort law, and details the social relations that are regulated by the current administrative and tort law.

Key words: administrative law, administrative and tort law, subject of legal regulation, functions of administrative and tort law.